خسروی، عبدالرسول؛ محمودی، نسرین؛ بصیریان جهرمی، رضا؛ حاجیوندی، عبدالله (۱۳۹۶). رویکردی نو به کتابخانه‌های عمومی در ارائه خدمات اطلاعات سلامت: بررسی موردی کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر. *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷ (۲)، ۲۳-۴۰.

رویکردی نو به کتابخانه‌های عمومی در ارائه خدمات اطلاعات سلامت: بررسی موردی کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر

عبدالرسول خسروی[۱]، نسرین محمودی[۲]، رضا بصیریان جهرمی[۳]، عبدالله حاجیوندی[۴]

تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۵ تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۲۴ DOI: 10.22067/riis.v7i2.60555

چکیده

مقدمه: هدف بررسی وضعیت منابع کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر و مشخص شدن میزان آمادگی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر در پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت مراجعه‌کنندگان به‌عنوان یکی از نیازهای اطلاعاتی مهم آنها است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف و نوع کاربردی، و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها به روش پیمایشی‌توصیفی انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه و سیاهه وارسی استفاده شد. در این پژوهش ۷۷ کتابدار مشارکت داشتند و ۵۷ کتابخانه عمومی استان بوشهر بررسی شد. از آزمون کای اسکوار برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: بررسی وضعیت منابع و خدمات کتابخانه‌های استان بوشهر نشان داد که تعداد منابع اطلاعاتی در ارتباط با موضوع سلامت از نظر کمی ضعیف (۲/۵درصد) است و خدمات اطلاعات سلامت نیز ارائه نمی‌گردد. همچنین بررسی میزان آمادگی لازم در کتابداران جهت ارائه منابع سلامت پایین ارزیابی شد که در بین آنان، بیشترین میزان آمادگی مربوط به فارغ‌التحصیلان کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش به مدیران و برنامه‌ریزان کتابخانه‌های عمومی کمک می‌کند که به‌طور ویژه‌ای به مجموعه‌سازی در رده ۶۱۰ کتابخانه‌ها اهتمام ورزند و کتابخانه‌های عمومی را مکانی مناسب برای پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت جامعه معرفی می‌کند. همچنین دسترس‌پذیری اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند منجر به جذب کاربران سلامت به کتابخانه‌های عمومی و بهبود جایگاه کتابخانه‌های عمومی در جامعه اطلاعاتی شود.

کلیدواژه: کتابخانه عمومی، اطلاعات بهداشت و سلامت، کتابداران، بوشهر.

۱. دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر khosravi@bpums.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر(نویسنده مسئول)، nassrin.mahmodi@gmail.com

۳. استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، rezabj@gmail.com

۴. استادیار گروه آمار حیاتی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، hajivandi@yahoo.com

مقدمه

سلامت مردم یکی از با ارزش‌ترین سرمایه‌ها در تمامی جوامع است. کاراترین و مناسب‌ترین روش حفظ، تأمین و ارتقای سلامت مردم، بهره‌مندی از اطلاعات و دانش است (نقشه جامع علمی سلامت کشور). با توجه به اینکه دولت‌ها همواره زمان و هزینه زیادی صرف بهبود بهداشت و سلامت جامعه می‌کنند، دسترس‌پذیر بودن این اطلاعات برای یادگیری و گسترش سلامت حائز اهمیت است (Lukenbill & Immroth, 2009). دسترسی و اشاعه اطلاعات سلامت علاوه بر بهبود خودمراقبتی و ارتقاء سواد سلامت باعث پیش‌گیری از بیماری و در درجه بعد باعث برخورد آگاهانه در مواجهه با بیماری و مشکلات ناشی از آن می‌شود. در نتیجه افراد با عوارض کمتری از بیماری و برگشت آن روبه‌رو خواهند شد که این خود در سطح کلان منجر به داشتن شهروندانی سالم و آگاه، جامعه‌ای سالم و در نهایت توسعه پایدار خواهد شد.

بررسی‌ها نشان می‌دهند که جستجوی اطلاعات به‌منظور تغذیه مناسب، وضعیت سلامت و راهنمای خودمراقبتی رو به فزونی است و مردم خود خواهان اطلاعات سلامت هستند (Chobot, 2002).به‌طور معمول این اطلاعات از منابع مختلفی چون متخصصان سلامت، رسانه‌های چاپی و الکترونیک، اینترنت، دوستان و خانواده در دسترس هستند (خسروی، احمدزاده و احمدزاده، ۱۳۹۳). از آن جایی که اعتبار برخی از این اطلاعات مورد تردید است، در این زمینه دولت‌ها قادر هستند که نقش فعالی را در توزیع اطلاعات سلامت برای برقراری عدالت و افزایش کارایی و اثربخشی خدمات سلامت برعهده گیرند. در این میان، کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان نهادی دولتی که محل یادگیری مادام العمر افراد و جلوه عملی دموکراسی در جامعه هستند (عبداللهی، ۱۳۸۲)، اهمیت خاصی دارند. نهادی که امکان دسترسی رایگان و یکسان به اطلاعات را برای تمامی افراد برقرار می‌کند. همچنین کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به‌عنوان اولین نقطه دسترسی برای کسب اطلاعات سلامت معتبر مطرح باشند (Chobot, 2002). ازاین‌رو، تقویت منابع سلامت برای برآورده کردن نیاز اطلاعات سلامت جامعه، ضروری است.

تقویت منابع سلامت، فرصتی مناسب برای نهادهای اجتماعی و مراکز اطلاع‌رسانی چون کتابخانه‌های عمومی ایجاد می‌کند که بتوانند ضمن شناسایی نیازهای اطلاعاتی حوزه سلامت و بهداشت مردم، منابع مورد نیاز را شناسایی، گردآوری، سازماندهی و اشاعه نمایند. در حال حاضر، تمرکز کتابخانه‌های عمومی بیشتر متوجه رده‌های دین، ادبیات، تاریخ و جغرافیا است (شهمیرزادی و فهیم‌نیا، ۱۳۸۸). این درحالی است که نتایج حاصل از پژوهش حصاری (۱۳۸۵)، امیدخدا و سپهر (۱۳۸۷) و

وحدانی، صنعت‌جو و تجعفری (۱۳۹۳) گویای این امر است که نیاز اطلاعات سلامت در قشر جوانان، زنان و افراد بازنشسته از اولویت‌های اطلاعاتی آنان است. در این رابطه از سوی مدیران کتابخانه‌های عمومی بایستی ترتیبی اتخاذ شود تا میزان مراجعان اطلاعات سلامت به کتابخانه‌های عمومی افزایش پیدا کند. یکی از راهکارها، شناسایی نیازهای اطلاعاتی مردم و جذب مردم به کتابخانه‌های عمومی برای رفع نیاز اطلاعاتی آنان است. دراین‌میان، همان‌گونه که گفته شد نیاز به اطلاعات سلامت از مهم‌ترین نیازهای اطلاعاتی افراد است. در این راستا، توجه‌به کتابخانه‌های عمومی در ایران نسبت به ارائه خدمات اطلاعات سلامت و تغییر نگرش مردم به کتابخانه‌ها به‌عنوان مرکزی برای پاسخ‌گویی به نیازهای اطلاعات سلامت آنها منجر به گسترش سطح خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی و افزایش مراجعان خواهد شد. آگاهی از منابع حوزه سلامت موجود در کتابخانه‌های عمومی و گنجاندن آن در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها از سوی مدیران کتابخانه‌های عمومی می‌تواند افق جدیدی را در کتابخانه‌های عمومی ایجاد کند تا در سال‌های آینده، بتوانند نقش شایان توجهی در جهت پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت مردم و تبیین جایگاه خود در جامعه اطلاعاتی امروز داشته باشد. تاکنون در پژوهش‌های انجام شده به ارائه خدمات اطلاعات سلامت تنها در نابینایان و برخی از گروه‌های خاص پرداخته شده است؛ ولیکن اطلاعات سلامت معتبر و دسترس‌پذیری آن برای تمامی قشرهای جامعه به‌دلیل اهمیت سلامت جامعه به‌ویژه در کتابخانه‌های عمومی اطلاعات مبتنی بر پژوهش در دست نیست. بنابراین پژوهش حاضر با هدف مشخص شدن وضعیت منابع اطلاعات سلامت کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر و تعیین میزان آمادگی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در ارائه خدمات اطلاعات سلامت انجام شده است. نتایج این بخش می‌تواند به مدیران و دست‌اندرکاران نهاد کتابخانه‌های عمومی کمک کند تا در مورد نیازسنجی اطلاعات سلامت و وضعیت منابع اطلاعات سلامت و آمادگی کتابداران رویکدی نو در ارائه خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی تعیین و در افزایش مراجعان به کتابخانه‌ها و استفاده اثربخش از منابع موجود در آن تلاش نماید.

بررسی متون نشان می‌دهد که اطلاعات سلامت در آغاز با جنبش مصرف‌کننده دهه ۱۹۶۰ و بعد از آن در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در جنبش سلامت زنان امریکا مطرح شده است (Murray, 2008). از جمله انتشارات فمنیستی مانند بدن ما متعلق به ماست[1] و اشتراک سلامت[2] از اولین منابع اطلاعات سلامت

1. Our Bodies Ourselves
2. Health Sharing

هستند که در این سال‌ها منتشر شدند و زنان را تشویق به مشارکت فعال در خودمراقبتی کرد که در نهایت منجر به جنبش سلامت مصرف‌کننده[1] در امریکای شمالی شد. پیدایش جنبش مصرف‌کننده سلامت باعث تغییر در دستیابی اطلاعات و سازماندهی که پیشتر به زبان خاص و برای نیازهای انحصاری و حرفه‌ای در کتابخانه پزشکی و توسط کتابدار پزشکی استفاده می‌شد را برای استفاده عموم مهیا کرد (Murray, 2008). به‌طور نمونه، در اواخر دهه ۱۹۹۰، ۲۰درصد و در سال ۲۰۰۰، ۶۰درصد از سؤال‌های مرجع در کتابخانه‌های عمومی امریکا؛ و در سال ۲۰۰۶، ۸۰درصد از از جستجوی کاربران اینترنت در امریکا مربوط به سلامت بوده است (Gillaspy, 2005; Grace Flaherty, 2009; Park, Luo & Rosidi, 2014). ازاین‌رو، افزایش درخواست منابع اطلاعات سلامت منجر به اهمیت و توجه به این منابع در دسترس‌پذیری و هم‌خوانی با سطح عموم شد. در سال ۲۰۰۸ کتابخانه ملی پزشکی اصطلاح «اطلاعات سلامت مصرف‌کننده»[2] را به‌فهرست جامع سرعنوان‌های موضوعی پزشکی افزود و آن را این‌گونه تعریف کرد: «اطلاعاتی که برای کاربران بالقوه خدمات پزشکی و بهداشتی در نظر گرفته شده است. در اینجا تأکید بر رویکردهای خودمراقبتی و پیشگیرانه و همچنین اطلاعات در گستره و ابعاد استفاده جامعه است» (Grace Flaherty, 2009). این امر لزوم و اهمیت دسترسی به اطلاعات سلامت معتبر و مستند را برای افراد خواهان اطلاعات سلامت به امری حیاتی تبدیل می‌کند. دراین‌میان، کتابخانه‌های عمومی به لحاظ دسترس‌پذیری آسان و رایگان شرایط منحصر بفردی در ایفای نقش حمایتی در هدایت کاربران به اطلاعات سلامت و بهبود سواد سلامت آنها برعهده دارند.

پیشینه پژوهش

در این‌حوزه، پژوهش اندکی در ایران انجام شده است که مربوط به نیاز اطلاعات سلامت در بین نابینایان است و به‌طور خاص به کتابخانه عمومی در ارائه خدمات اطلاعات سلامت پرداخته نشده است. صیامیان، حسن‌زاده، نوشین‌فرد، و حریری (۱۳۹۱) به بررسی نیاز اطلاعات سلامت نابینایان پرداختند. در این مطالعه پیمایشی‌تحلیلی، جهت بررسی نیاز اطلاعات سلامت نابینایان کشور (۱۰ استان)، ۳۸۴ نفر نابینا ۲۵۲ نفر مرد (۶۵/۶درصد) و ۱۳۲ نفر زن (۳۴/۴درصد) به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و نیازهای اطلاعات بهداشتی با مصاحبه ساختاریافته بررسی شد. بین نیازهای اطلاعات بهداشتی نابینایان با توجه به جنسیت، سن، تأهل، مدرک تحصیلی، شغل، مرحله درمانی، سابقه نداشتن سابقه نابینایی در خانواده،

1. Health Consumer Movement
2. Consumer Health Information

زمان نابینایی، استان محل زندگی و نحوه زندگی به‌تنهایی یا با خانواده اختلاف معنی‌داری وجود ندارد، بین نیازهای اطلاعات بهداشتی نابینایان با توجه به تحت نظر پزشک بودن/ نبودن، نوع ناتوانی و محل سکونت شهرروستا اختلاف معنی‌داری وجود دارد. نتایج این پژوهش در برنامه‌ریزی جهت انتخاب، گردآوری، سازمان‌دهی اطلاعات بهداشتی و ارائه آن در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به مسئولان و مدیران کمک می‌کند تا اطلاعات بهداشتی را در قالب مورد نیاز نابینایان تهیه نموده و در تأمین نیازهای اطلاعات بهداشتی آنان کمک مؤثر و شایانی نمایند.

زارع گاوگانی و عبداله‌زاده (۱۳۹۳) با هدف مشخص نمودن قابلیت‌های کتابخانه‌های دیجیتال در حوزه ارتقای سواد سلامت جامعه به‌مرور غیرنظام‌مند مقالات مرتبط در پایگاه‌های اطلاعاتی و مجله‌های انگلیسی و فارسی پرداختند. این پژوهش به مزایای متعددی برای استفاده از کتابخانه دیجیتال از جمله عدم محدودیت در تعداد کاربران برنامه‌های آموزش سلامت؛ امکان استفاده از محتوای سلامتی براساس نیاز یا علاقه شخصی؛ افزایش سرعت آموزش؛ گسترش فرهنگ مصرف درست دارو و آشنایی با مراحل اداری امور بیمارستان و غیره اشاره می‌کند. کتابخانه دیجیتالی می‌تواند به‌عنوان جزئی از نظام آموزش الکترونیک در حوزه سلامت استفاده شود. برای رسیدن به این مهم، باید تمام ابزار و امکانات، یکی بعد از دیگری به‌دقت برنامه‌ریزی شود و همه نیروها در یک جهت متمرکز گردند.

درخصوص پیشینه خارجی در زمینه آموزش اطلاعات بهداشتی و سلامت از سوی کتابخانه‌های عمومی، گریس فلاهرتی[1] (۲۰۰۹) در کتابخانه عمومی یادمان سیدنی پروژه‌ای سه ساله در سال ۲۰۰۴ با اهداف ذیل انجام داد: افزایش دسترسی به اطلاعات با کیفیت سلامت برای کاربران نهایی؛ ایجاد ارتباط بین مصرف‌کننده اطلاعات سلامت با پزشکان و کارکنان حوزه سلامت؛ ایجاد امکان آموزش کارکنان بیمارستان محلی، ارائه دهندگان مراقبت‌های بهداشتی و کاربران نهایی برای استفاده کارآمد از پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع کتابخانه ملی پزشکی؛ فراهم‌آوری منابع مورد نیاز کارکنان مراقبت‌های بهداشتی؛ ارزیابی اثربخشی آموزش‌های توسعه‌ای اطلاعات بهداشتی برای کاربران کتابخانه‌های روستایی و کارمندان مراقبت‌های بهداشتی. در این پروژه برای کارکنان مراقبت‌های بهداشتی در بیمارستان‌های ایالتی رایانه تهیه شد و در کنار آن آموزش‌های لازم نیز داده شد و همچنین آموزش‌هایی برای کارکنان حرفه‌ای کتابخانه‌های عمومی منطقه در نظر گرفته شد. نتایج پژوهش اشاره می‌کند که هدف قرار دادن کارکنان کتابخانه‌های عمومی از آموزش کارکنان مراقبت‌های بهداشتی مستقر در بیمارستان محلی برای دستیابی

1. Grace Flaherty

استفاده‌کنندگان به اطلاعات سلامت و بهداشت مؤثرتر بوده است. همچنین این پروژه نشان می‌دهد که تلاش‌های آموزشی در موقعیت روستایی در پیشگیری از بیماری‌ها مؤثر بوده است. با افزایش دسترسی الکترونیکی به انواع اطلاعات سلامت، اطمینان از این که استفاده‌کنندگان اطلاعات بهداشت و سلامت به منابع قابل اتکا و معتبر دسترسی پیدا می‌کنند و از آنها استفاده می‌کنند اهمیت دارد.

در توصیف برنامه توسعه اطلاعات سلامت، مک دانیل و همکاران[1] (۲۰۱۱) در سه برنامه متفاوت به اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی امریکا پرداختند. از جمله جلساتی برای نیاز اطلاعات سلامت بزرگسالان با رویکرد یادگیری مادام‌العمر برای دستیابی به اطلاعات سلامت و ارزیابی و استفاده از آن؛ تولید اطلاعات سلامت همگانی، برای استفاده در اینترنت، جلسات آموزشی سلامت و داشتن جامعه سالم؛ و برگزاری نمایشگاه با موضوع اطلاعات سلامت. این پژوهش تأکید می‌کند که کتابخانه‌های عمومی در هر شرایطی همچون کمبود بودجه و فشارهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، مسئول نیازهای جامعه و ایجاد روش‌های جدید ارتباط بین عموم و نیازهای اطلاعاتی است و باید راهی برای پاسخ‌گویی به نیاز کاربران فارغ از هر نوع مسأله‌ای بیابد.

چانگ، ادیپوترا، و یانگ[2] (۲۰۱۳) در پژوهش خود به آمادگی کتابداران در فراهم آوری اطلاعات سلامت تأکید می‌کنند. در این پژوهش تلاش شد معیاری برای سطح آمادگی و شناخت عوامل مرتبط با آمادگی کتابداران در نظر گرفته شود و به بررسی ارتباط بین سطح آمادگی و هدف کتابداران در فراهم‌آوری اطلاعات سلامت پرداخته شد. نتیجه این پژوهش تأکید می‌کند دو عامل خود کارآمدی و نحوه تعامل با کاربر برای شناخت بهتر نیاز اطلاعات سلامت و توانایی پاسخ‌گویی به آن نقش مهم‌تری در آمادگی کتابداران برای فراهم‌آوری اطلاعات سلامت دارد.

به‌طورکلی، پس از بررسی متون و منابع مرتبط با خدمات اطلاعات سلامت در داخل و خارج از ایران می‌توان گفت که علی رغم تجربه موفق خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی در امریکا و اروپا در ارتقای سواد سلامت جامعه و جذب افراد به کتابخانه تاکنون در این حوزه در کتابخانه‌های عمومی ایران پژوهشی انجام نشده است. با توجه به آنچه گفته شد، پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

1. McDaniel et al.
2. Chang, Adiputra, & Yang

۱. وضعیت منابع و خدمات اطلاعات بهداشت و سلامت موجود در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر چگونه است؟
۲. میزان آمادگی کتابخانه‌ها و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر جهت ارائه خدمات بهداشت و سلامت تا چه میزان است؟

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر روش، پیمایشی توصیفی و نوع مطالعه کاربردی است جامعه آماری این پژوهش، کلیه کتابداران و کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر در سال ۱۳۹۴ است. در این پژوهش ۵۶کتابخانه عمومی استان بوشهر مورد بررسی قرار گرفت. همچنین در این پژوهش، ۷۷نفر از کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر مشارکت داشته‌اند؛ از این تعداد ۴۳ نفر در رشته کتابداری عمومی (علم اطلاعات و دانش‌شناسی)، ۲۹نفر در سایر رشته‌ها و ۵ نفر از کتابداران در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی بودند. ازآنجایی‌که پژوهش حاضر به منظور شناسایی میزان آمادگی کتابداران و کتابخانه‌ها در ارائه منابع و خدمات سلامت است، برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه خودایفا و سیاهه وارسی استفاده شد.

پرسش‌نامه دارای دو بخش بود. در بخش اول اطلاعات زمینه‌ای کتابداران کتابخانه‌ها شامل ۴ گویه؛ و در بخش دوم، آمادگی کتابخانه‌ها و کتابداران برای ارائه خدمات اطلاعات سلامت و بهداشت در ۹ گویه با بهره‌گیری از مقالات پیشین که در این حوزه کار شده بود، تدوین شد. همچنین سیاهه وارسی به‌منظور مشخص شدن منابع موجود حوزه سلامت در کتابخانه‌های استان بوشهر در ۵ قسمت تنظیم شد؛ و از طریق کارتابل الکترونیکی در اختیار کتابداران قرار گرفت. پرسش‌نامه مذبور به‌همراه سیاهه وارسی به‌منظور تعیین روایی به ۱۰ نفر از متخصصان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی ارائه شد. پس از دریافت بازخورد نظرات آنها، روایی ابزار مذکور مورد تأیید قرار گرفت. جهت سنجش پایایی پرسش‌نامه، از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آن ۰/۸ شد؛ این ضریب نشانگر همبستگی درونی گویه‌ها و بالابودن پایایی ابزار پژوهش است. همچنین داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس ویرایش ۱۹[1] و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون کای اسکوار)[2] تجزیه و تحلیل شد.

1. SPSS 19
2. Chi-Square

یافته‌ها

در ابتدای تحلیل یافته‌های پژوهش، به ارائه یافته‌های جمعیت‌شناختی پژوهش پرداخته می‌شود. از ۷۷ نفر آزمودنی شرکت کننده در پژوهش، ۷۲/۷درصد از پاسخ‌گویان پژوهش را مرد و ۲۷/۳درصد دیگر را زنان تشکیل می‌دهند. از این تعداد ۵۵/۸درصد از کتابداران در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، ۶/۵درصد کتابداری پزشکی و ۳۷/۷درصد از کتابداران در سایر رشته‌ها فارغ‌التحصیل شده‌اند. ۲۰/۸درصد از آزمودنی‌ها در مقطع تحصیلی کاردانی، ۶۸/۸درصد در مقطع کارشناسی، ۱۰/۴درصد در مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر قرار دارند. ۴۲/۹درصد از کتابداران بین ۱ تا ۵ سال، ۱۱/۷درصد بین ۶ تا ۱۰ سال، ۳۵درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۱۰/۴درصد از کتابداران بین ۱۶ تا ۲۰ سال سابقه کار در کتابخانه‌ها را دارند.
پرسش اول: وضعیت منابع و خدمات اطلاعات بهداشت و سلامت موجود در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر چگونه است؟

هدف از طرح این سؤال مشخص شدن میزان منابع و خدمات سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر است. برای پاسخ به این سؤال از پرسش‌نامه و سیاهه وارسی خودایفا استفاده شد. بدین منظور این ابزار در اختیار کتابداران قرار گرفت. در بررسی وضعیت منابع اطلاعات سلامت، ابتدا منابع در هر رده به تفکیک و سپس تعداد عناوین منابع بهداشتی و سلامت به‌طور جداگانه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی در ارتباط با منابع در هر رده به تفکیک شهرستان‌های استان بوشهر (بوشهر، تنگستان، جم، دشتستان، دشتی، دیر، دیلم، عسلویه، کنگان و گناوه) در جدول ۱ آورده شده است. تعداد عنوان‌های منابع اطلاعات سلامت نیز در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی کتاب‌های کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر

رده / شهرستان		کلیات	فلسفه و روانشناسی	دین	علوم اجتماعی	زبان‌ها	علوم محض	علوم کاربردی	هنر و سرگرمی	ادبیات	تاریخ و جغرافیا	جمع کل	منابع سلامت
بوشهر	فراوانی	۳۴۵۴	۴۱۸۲	۲۱۹۶۵	۱۰۳۰۷	۱۷۵۱	۶۴۰۰	۶۵۸۴	۹۶۲۷	۳۱۹۰۸	۱۲۷۰۱	۱۰۸۸۷۹	۱۳۲۸
	درصد	۳/۱۷	۳/۸۴	۲۰/۱۷	۹/۴۶	۱/۶	۵/۸۷	۶/۰۴	۸/۸۴	۲۹/۳	۱۱/۶۶	۱۶/۴۹	۱/۲
تنگستان	فراوانی	۲۹۵۰	۳۴۰۰	۷۲۵۰	۶۷۳۰	۱۴۰۰	۳۱۵۲	۷۷۲۰	۳۷۰۰	۳۰۵۰۰	۹۷۰۰	۷۴۵۰۲	۱۵۹۳

	جم		دشتستان		دشتی		دیر		دیلم		عسلویه		کنگان		گناوه	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۲/۱	۲۶۵۳	۴/۹	۴۵۲۹	۲/۹	۱۸۹۹	۲/۵	۲۲۴۱	۴/۲	۱۰۶۰	۲/۹	۲۱۸	۲/۴	۸۷۵	۲/۱	۷۰۶	۱/۳
۱۱/۲۷	۵۳۳۳۹	۸	۱۵۵۹۰۸	۲۳/۶	۷۴۴۶۶	۱۱/۲۷	۵۳۳۳۸	۸/۰۷	۳۵۶۷۳	۵/۵	۸۹۶۰	۱/۳۵	۴۱۶۰۳	۶/۳	۵۳۸۵۰	۸/۱۵
۱۳	۷۸۵۳	۱۱/۸	۲۱۷۵۷	۱۱/۶۶	۱۱۶۵۳	۱۱/۸	۷۸۵۳	۱۵/۲۶	۵۸۶۷	۱۶/۴۴	۱۲۷۲	۱۴/۱۸	۶۰۷۵	۱۴/۶	۸۳۷۵	۱۵/۵۵
۴۰/۸۸	۱۸۱۷۳	۲۵/۰۷	۴۲۲۵۱	۲۷/۰۹	۲۱۲۸۷	۲۵/۰۷	۱۸۱۷۳	۳۵/۳۱	۱۰۱۲۸	۲۸/۳۹	۲۰۰۱	۲۲/۳	۱۱۳۹۰	۲۷/۳۷	۱۵۵۶۷	۲۸/۹
۴/۹۵	۱۸۰۵	۳/۳۷	۵۶۵۵	۳/۶۲	۲۵۱۳	۳/۳۷	۱۸۰۵	۳/۵	۱۱۹۷	۳/۳۵	۱۵۰	۱/۶۷	۱۴۶۰	۳/۵	۲۰۶۵	۳/۸۳
۱۰/۳۴	۲۸۰۹	۸/۳۶	۱۶۷۶۹	۱۰/۷۵	۴۵۱۶	۶/۰۶	۲۸۰۹	۵/۴۵	۲۱۰۸	۵/۹	۱۲۶۹	۱۴/۲۵	۲۷۵۱	۶/۶۱	۳۱۹۴	۵/۹۳
۴/۲۲	۲۵۳۰	۸/۵۵	۷۶۳۲	۴/۸۹	۱۱۰۷	۱/۴۸	۲۵۳۰	۴/۹۱	۱۷۸۷	۵	۶۱۰	۶/۸	۲۶۴۸	۶/۳۶	۱۹۱۹	۳/۵۶
۱/۸۷	۸۶۶	۲/۴۵	۲۰۷۳	۱/۳۴	۱۱۰۷	۱/۴۸	۸۶۶	۱/۶۸	۵۹۷	۱/۶۷	۱۵۶	۱/۷۳	۶۱۱	۱/۴۶	۷۶۰	۱/۴۱
۶/۳۴	۶۷۵۰	۱۱/۲۷	۱۳۹۸۵	۸/۹۷	۷۸۸۰	۱۰/۵۸	۶۷۵۰	۱۳/۱۱	۳۱۵۴	۸/۸۴	۸۴۴	۹/۴	۳۸۹۶	۹/۳۶	۴۸۰۴	۸/۹۲
۹/۸۵	۸۹۹۶	۱۸/۴۴	۳۴۲۵۴	۲۱/۹۷	۱۹۰۳۱	۲۵/۵۵	۸۹۹۶	۱۷/۴۸	۸۳۳۳	۳۳/۳۵	۲۰۲۱	۲۲/۵۳	۹۵۵۱	۲۲/۹۵	۱۳۳۶۷	۲۴/۸۲
۴/۵۵	۱۹۶۴	۳/۴۲	۶۲۱۶	۳/۹۸	۲۹۹۸	۴/۰۲	۱۹۶۴	۳/۸۱	۱۴۰۵	۳/۹۳	۳۴۵	۳/۸۴	۱۹۰۵	۴/۵۷	۱۹۹۸	۳/۷۱
۳/۹۵	۱۵۹۳	۳/۱۲	۵۳۱۶	۳/۴	۲۳۷۴	۳/۱	۱۵۹۲	۳/۵۱	۱۰۹۷	۳/۰۹	۲۹۲	۳/۲۵	۱۳۱۶	۳/۱۶	۱۸۰۱	۳/۳۴

جمع کل	فراوانی	۲۱۷۸۵	۲۶۳۷۷	۱۳۳۷۶۴	۶۳۱۰۰	۱۰۱۸۷	۳۰۳۱۵	۵۰۵۲۹	۲۹۹۷۷	۲۰۱۳۷۸	۹۳۱۰۶	۶۶۰۵۱۸	۱۷۱۰۲
	درصد	۳/۳	۴	۲۰	۹/۵	۱/۵	۴/۵	۷/۶	۴/۳	۳۰	۱۴	۱۰۰	۲/۵

داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشترین تعداد عنوان کتاب مربوط به شهرستان دشتستان است با **۲۳**درصد و سپس شهرستان بوشهر با **۱۶**درصد و کمترین میزان عنوان کتاب مربوط به شهرستان عسلویه با **۱/۳**درصد و سپس دیلم با **۵/۴**درصد است. که از این میزان کتاب، بیشترین عنوان کتاب در رده ادبیات با **۳۰**درصد و سپس دین با **۲۰**درصد عنوان کتاب است. همچنین **۲/۵**درصد (**۱۷۱۰۲**عنوان) از منابع به کتاب‌های سلامت اختصاص دارد که از این میزان **۴۵۲۹** عنوان و بیشترین تعداد عنوان کتاب مربوط به شهرستان دشتستان است. همچنین کمترین میزان عنوان کتاب سلامت مربوط به شهرستان عسلویه با **۱/۳**درصد (۲۱۸ عنوان) کتاب است. در مجموع، به‌نظر می‌رسد که میزان فعلی منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی باتوجه‌به اهمیت روزافزون سلامت برای فرد و جامعه، مطلوب و مناسب نیست.

جزئیات بیشتر در رابطه با منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. فراوانی میزان منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر

متغیر شهرستان	کمترین میزان منابع سلامت		بیشترین میزان منابع سلامت		جمع		میانگین		انحراف معیار	
	کتاب	نشریات	کتاب	نشریات	کتاب	نشریات	کتاب	نشریات	کتاب	نشریات
بوشهر	۲	۳	۳۸۶	۱۵	۱۳۲۸	۵۷	۷۸/۱	۶/۳	۸۳/۶	۴/۹
تنگستان	۱۴۳	۵	۶۵۰	۱۰	۱۵۹۳	۳۰	۳۱۸/۶	۷/۵	۲۴۰	۲
جم	۱۲۱	۳	۸۸۹	۵	۲۶۵۳	۱۲	۵۳۰/۶	۴	۳۴۷/۵	۱
دشتستان	۱۰	۴	۶۹۷	۶۳	۴۵۲۹	۹۳	۲۲۰/۷	۱۵/۵	۱۹۱/۵	۲۳/۳
دشتی	۱۹	۱	۴۵۲	۵	۱۸۹۹	۲۰	۲۷۱/۲	۳/۳	۱۷۰/۹	۱/۳
دیلم	۱۵۰	۴	۳۲۲	۴	۱۰۶۰	۱۲	۲۶۵	۴	۷۷/۷	۰
دیر	۱۷۴	۳	۶۲۲	۱۱	۲۲۴۱	۴۳	۴۴۸/۲	۸/۶	۲۳۸/۱	۳/۵
عسلویه	۲۱۸	۵	۲۱۸	۵	۲۱۸	۵	۲۱۸	۵	۰	۰
کنگان	۲۰	۴	۵۶۰	۴	۸۷۵	۱۶	۲۱۸/۷	۴	۲۴۷/۳	۰
گناوه	۲۰	۱	۲۹۶	۸	۷۰۶	۱۰	۱۱۷/۶	۳/۳	۱۰۰/۵	۴/۰۴

داده‌های جدول ۲، بررسی میزان توزیع منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی به نسبت هر شهرستان در استان بوشهر را نشان می‌دهد. در مجموع شهرستان‌ها، کمترین میزان منابع سلامت مربوط به

کتابخانه‌های عمومی گناوه با ۷۰۶ عنوان کتاب و ۱۰ عنوان نشریه است که ۱/۳درصد کل منابع موجود در شهرستان گناوه را شامل می‌شود. همچنین بیشترین مجموع منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی شهرستان دشستان با ۴۵۲۹ عنوان کتاب و ۹۳ عنوان نشریه است. به‌طورکلی میزان موجودی منابع اطلاعات سلامت به نسبت موجودی در تمامی شهرستان‌های استان بوشهر پایین است. همچنین تعداد عنوان کتاب‌ها در کتابخانه‌های استان بوشهر از ۲ عنوان تا ۱۸۱۴ عنوان متفاوت است. باوجوداینکه از سال ۱۳۸۰، پژوهش‌هایی در زمینه نیازهای اطلاعاتی کاربران انجام شده است که همگی نشان‌دهنده اولویت نیاز اطلاعاتی سلامتی و بهداشت در بین اقشار مختلف جامعه بوده است (حصاری، ۱۳۸۵؛ امیدخدا و سپهر، ۱۳۸۷؛ وحدانی، صنعت‌جو و تجعفری، ۱۳۹۳). این میزان توزیع منابع به‌صورت پراکنده و ناهمگون در کتابخانه‌های عمومی نشان دهنده کمبود منابع اطلاعات سلامت و عدم رویکردی مناسب به این نیاز اطلاعاتی کاربران، تا کنون بوده است.

برای قسمت دوم سؤال که بررسی میزان خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر است از پرسش‌نامه خودایفا استفاده شد؛ در این پرسش‌نامه به بررسی خدمات اطلاعات سلامتی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در این زمینه ارائه دهند همچون برگزاری کارگاه‌های آموزشی یا قرار دادن پیوند به وب‌سایت‌هایی با موضوع سلامت پرداخته شد که در ذیل به تفصیل بیان می‌گردد.

در بررسی برگزاری دوره‌های آموزشی حوزه سلامت و بهداشت برای کاربران در کتابخانه، تنها ۶/۵درصد از کتابخانه‌های عمومی در حوزه سلامت کارگاه داشته‌اند؛ ۹۲/۲درصد از کتابخانه‌ها در برگزاری کارگاه در زمینه بهداشت و سلامت سهم کمی داشتند.

۱۵درصد از کتابخانه‌های عمومی به میزان خیلی زیاد، ۲۲/۱درصد زیاد، ۳۹درصد متوسط، ۱۴/۳درصد کم میزان فضای کافی کتابخانه برای برگزاری کلاس‌های آموزشی دارند، و ۶/۵درصد از کتابخانه‌های عمومی اصلاً فضای لازم را برای برگزاری کارگاه ندارند. به‌طور کلی این پژوهش نشان می‌دهد که نزدیک به ۴۰درصد از کتابخانه‌های عمومی فضای کافی جهت برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌طور خیلی زیاد و زیاد داشتند. همچنین ۲۰/۸درصد از کتابخانه‌های عمومی، فضای کافی جهت برگزاری کارگاه‌های آموزشی برخوردار نیستند.

از جمله خدمات دیگر در اطلاعات سلامت، دسترس‌پذیری اطلاعات معتبر مبتنی‌بر وب است که در بررسی وبلاگ‌های کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر هیچ‌کدام از وبلاگ‌های کتابخانه‌های عمومی، محتوا و یا پیوندی مرتبط با سلامت نداشتند. در این زمینه کتابداران می‌توانند با شناسایی وب‌سایت‌های

فارسی معتبر با توجه به هزینه‌برنبودن این دسته از خدمات به‌طور هدفمندی در وبلاگ خود نسبت‌به دسترس‌پذیری اطلاعات سلامت اقدام نمایند.

از بررسی میزان جذب مخاطبان و افزایش مراجعه‌کنندگان با ارائه خدمات اطلاعات سلامت نشان می‌دهد، ۲۶درصد از کتابداران به میزان خیلی زیاد، ۴۲/۹درصد زیاد، ۲۷/۳درصد متوسط، ۲/۶درصد به میزان کم و ۱/۳درصد گزینه اصلاً را انتخاب کردند. به‌طورکلی این بخش از پژوهش نشان می‌دهد که از دیدگاه بیشتر کتابداران (نزدیک به ۷۰درصد) ارائه خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی نقش مؤثری در افزایش مراجعه‌کنندگان به کتابخانه‌های عمومی خواهد داشت.

پرسش دوم. میزان آمادگی کتابخانه‌ها و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر جهت ارائه خدمات بهداشت و سلامت تا چه میزان است؟

به‌منظور سنجش میزان آمادگی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر در ارائه خدمات اطلاعات سلامت از پرسش‌نامه خودایفا استفاده شد. بدین منظور از ۷۷ نفر از کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر خواسته شد که میزان اطلاعات خود نسبت به حوزه اطلاعات سلامت و بهداشت را بر اساس طیف لیکرت (از خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم تا اصلا) مشخص نمایند.

برای ارائه خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی لازم است که کتابداران در زمینه موضوع‌های حوزه سلامت، سازماندهی پزشکی، پایگاه‌های اطلاعاتی پزشکی و وب‌سایت‌های حوزه سلامت برای پاسخ‌گویی به کاربران آشنایی لازم را داشته باشند. همچنین در دوره‌آموزشی و کارگاه‌های مناسب شرکت کرده باشند.

بررسی میزان آشنایی کتابداران نسبت به موضوع‌های حوزه سلامت و بهداشت نشان می‌دهد که ۲۵درصد از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی نسبت به موضوع‌های حوزه بهداشت و سلامت از آشنایی لازم برخوردار بودند و ۷۵درصد از آنان، آشنایی کافی در این زمینه نداشتند.

بررسی میزان آشنایی کتابداران نسبت به وب‌سایت‌های حوزه سلامت نشان می‌دهد که درصد پایینی از کتابداران (۲۷درصد) آشنایی کافی در مورد وب‌سایت‌های حوزه بهداشت و سلامت داشتند.

در بخش دیگری از بررسی میزان آمادگی کتابدارن به استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی برای پاسخ‌گویی به درخواست کاربران پرداخته شد. بررسی میزان استفاده کتابداران از پایگاه‌های اطلاعاتی نشان می‌دهد که ۱۹درصد از کتابداران از پایگاه‌های اطلاعاتی حوزه سلامت برای پاسخ‌گویی به نیاز کاربر استفاده می‌کردند. به‌طورکلی این بخش از پژوهش نشان داد که کتابداران از پایگاه‌های اطلاعاتی

پزشکی و سلامت برای پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت کاربر استفاده مناسب و کافی ندارند؛ که با توجه به میزان آشنایی پایین کتابداران با حوزه سلامت، این میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی دور از انتظار نیست.

در ادامه میزان آمادگی کتابداران برای پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت کاربران به بررسی آشنایی آنان نسبت به سرعنوان‌های موضوعی پزشکی[1] و کتابخانه ملی پزشکی[2] پرداخته شد. اهمیت آشنایی با سازمان‌دهی پزشکی در کتابخانه عمومی به‌دلیل بازیابی بهتر اطلاعات بهداشت و سلامت توسط کتابدار است؛ ۱۸درصد از کتابداران نسبت به سازمان‌دهی پزشکی آشنایی لازم را دارند. اما بیشتر کتابداران با سازمان‌دهی منابع پزشکی و شیوه‌های آن شناخت لازم را ندارند. ۷۹/۹درصد آشنایی پایینی با سازمان‌دهی منابع پزشکی داشتند که ۶۲ نفر از کتابداران را شامل می‌شود.

در بررسی حضور و شرکت کتابداران در کارگاه‌های حوزه اطلاعات سلامت و پزشکی به منظور آمادگی بیشتر آنان و دریافت اطلاعات جدید، ۳/۹درصد کتابداران خیلی زیاد،۱/۹درصد زیاد، ۱۶/۹درصد متوسط، ۲۳/۴درصد کم و ۴۵/۵درصد اصلا شرکت نکرده‌اند. که نشان ازدرصد پایین شرکت کتابداران در این کارگاه‌ها است؛ که احتمال اینکه در این زمینه کارگاه‌های مناسب برای آموزش کتابداران برگزار نشده باشد زیاد است.

بررسی میزان علاقه‌مندی کتابداران به ارائه خدمات اطلاعات و سلامت نشان می‌دهد، درصد بالایی از کتابداران (۷۴/۱درصد) نسبت به ارائه خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌ها تمایل دارند.

در مجموع نتایج نشان دادند که بیشتر کتابداران تمایل به ارائه خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی دارند اما شناخت لازم نسبت به اطلاعات سلامت، وب‌سایت‌ها، پایگاه‌ها، منابع مناسب و سازماندهی آنها ندارند. قبل از ارائه این خدمات می‌بایست کتابداران آمادگی لازم را به‌دست آورند.

در سنجش میزان آمادگی کتابداران به تفکیک رشته‌های آزمودنی‌ها شامل کتابداری عمومی، کتابداری پزشکی و سایر رشته‌ها سؤالات دسته بندی شدند. بدین منظور طیف پاسخ‌ها به دو دسته کم و زیاد تقسیم شد که طیف اصلا، کم و متوسط در دسته کم قرار گرفتند. طیف زیاد و خیلی زیاد نیز در طیف زیاد قرار گرفتند، که نتایج در ذیل آورده شده است.

1. Mesh
2. NLM

بر پایه اطلاعات به‌دست‌آمده از بین پاسخ‌دهندگان، رشته کتابداری پزشکی در طیف آشنایی بالا با وب‌سایت‌های حوزه بهداشت و سلامت ۸۰درصد آنان را شامل می‌شد. کتابداری عمومی با ۱۱درصد و سایر رشته‌ها با ۱۷/۲درصد قرار گرفت. به‌طور کلی کتابداران با گرایش پزشکی و اطلاع‌رسانی نسبت به وب سایت‌های حوزه سلامت آشنایی بیشتری داشتند.

در میزان ارتباط رشته تحصیلی کتابداران به توانایی آنان در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی حوزه بهداشت و سلامت در پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت و بهداشت کاربر، کتابداران پزشکی و اطلاع‌رسانی با ۶۰درصد، سپس کتابداران عمومی با ۲۵/۶درصد استفاده و سایر رشته‌ها با ۱۳/۸درصد است کهدرصد پایینی از کتابداران از پایگاه‌های اطلاعاتی پزشکی و سلامت در این رابطه استفاده می‌کردند. در مجموع کتابدارانی که در شاخه پزشکی و اطلاع‌رسانی بودند نسبت به اطلاعات سلامت و حوزه‌های مرتبط با آن آمادگی بیشتری داشتند. کتابداران در گرایش کتابداری و اطلاع‌رسانی عمومی نیز وضعیت بهتری نسبت به کتابداران در سایر رشته‌ها داشتند.

نتیجه‌گیری

در مجموع نتایج پژوهش نشان داد که درخواست اطلاعات سلامت در بین مردم رو به افزایش است از سویی مکانی که این اطلاعات را در حال حاضر، به‌صورت منسجم، با کیفیت و مستند ارائه دهد، وجود ندارد. هر چند وزارت بهداشت و درمان بر خود مراقبتی و پیشگیری در حفظ سلامت جامعه تأکید نموده است ولی اطلاعات سلامت به‌طور گسترده و عمومی در اختیار جامعه قرار داده نشده است و نوعی سردرگمی در دستیابی به منابع سلامت با کیفیت وجود دارد. کتابخانه‌های عمومی مکانی مناسب برای این امر هستند که در زمینه ارائه خدمات اطلاعات سلامت کمتر مورد توجه قرار گرفته است و می‌تواند پاسخ مناسبی به اطلاعات سلامت جامعه دهد. ارائه خدمات سلامت در کتابخانه‌های عمومی هم کمک برای جذب افراد و بازآفرینی نقش اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی در جامعه است و هم از سویی همکاری با طرح نظام تحول سلامت در حمایت از خودمراقبتی و افزایش سلامت جامعه است. در این زمینه احتیاج به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی و وزارت بهداشت و درمان است. نهادی که امکان دسترسی رایگان و یکسان به اطلاعات را برای تمامی افراد برقرار می‌کند کتابخانه‌های عمومی هستند که می‌توانند اولین نقطه دسترسی برای کسب اطلاعات سلامت معتبر باشند. براساس نتایج این پژوهش، وضعیت فعلی منابع سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر به نسبت رده‌های دین، ادبیات و تاریخ و جغرافیا، پایین (۲/۵درصد) است. همچنین میزان منابع و پراکندگی نامتوازن توزیع منابع در

کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر نشان از عدم توجه و رویکرد مناسب به این دسته از نیاز کاربران، از طرف نهادهای مسئول در این زمینه است. ازاین‌رو، توجه و تقویت منابع در کتابخانه‌های عمومی برای برآورده کردن نیاز سلامت جامعه، ضروری به‌نظر می‌سد. همان‌طور که پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد بخش عمده‌ای از مراجعین به کتابخانه‌های عمومی به دنبال رفع نیازهای اطلاعات سلامت هستند. حصاری (۱۳۸۵)، امیدخدا و سپهر (۱۳۸۷) و وحدانی، صنعت‌جو وتجعفری (۱۳۹۵). از طرفی عدم توجه مناسب به نیاز اطلاعاتی جامعه می‌تواند منجر به کاهش مراجعه به کتابخانه‌ها شود. بررسی خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر نیز نشان می‌دهد که خدمات اطلاعات سلامت همچون برگزاری کارگاه‌های آموزشی خیلی کم انجام می‌پذیرد و خدمات اطلاعات سلامت مبتنی بر وب اصلا ارائه نمی‌شود. یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های گلاسپی (Gillaspy, 2000)، وود و همکاران (Wood et al., 2000)، موری (Murray, 2008) همخوانی دارد. البته در کنار ارائه نامطلوب خدمات و منابع اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی، کتابداران علاقه‌مند به ارائه این دسته از خدمات هستند و نقش آن را در افزایش مراجعان به کتابخانه‌های عمومی با توجه به افزایش درخواست نیاز اطلاعات سلامت کاربران بالا ارزیابی کرده‌اند. این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش مک دانیل و همکاران (McDaniel, et.al., 2011) و گریس فلاهرتی (Grace Flaherty, 2009) مطابقت دارد. میزان علاقه‌مندی کتابداران به ارائه خدمات اطلاعات سلامت با پژوهش مک دانیل و همکاران (McDaniel, et.al., 2011) هم‌خوانی ندارد و کتابداران آن را کاری اضافه بر وظایف خود می‌دانستند.

در مجموع، نهاد کتابخانه‌های عمومی می‌بایست توجه ویژه‌ای به نیاز اطلاعات سلامت کاربر با توجه به نقش مستقیم آن در سلامت جامعه و نیاز اطلاعاتی مهم کاربران داشته باشد. همچنین برای انجام این مهم، لازم است که رویکرد کنونی در مجموعه‌سازی و فراهم‌آوری تغییر یابد و در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها، نیاز اطلاعات سلامت کاربران گنجانده شود. با توجه به افزایش نیاز اطلاعات سلامت افراد و نبود مکانی که افراد بتوانند برای رفع نیاز اطلاعات سلامت خود به آن مراجعه کنند و با توجه به اینکه کتابخانه‌های عمومی مکانی برای رفع نیاز اطلاعاتی تمامی اقشار جامعه است؛ فرصتی مناسب به‌وجود آمده است که کتابخانه‌های عمومی در این زمینه پررنگ حاضر شوند و نقش محوری خود را در تأمین این دسته از نیاز اطلاعاتی کاربر به‌طور صحیح و مناسب انجام دهد. همچنین می‌توان از فرصت پیش‌آمده به‌منظور بازآفرینی نقش اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی در جامعه در جذب بیشتر افراد جامعه و رفع نیازهای اطلاعات سلامت آنان همت بگمارند. از سویی با ارائه این خدمات، سواد سلامت جامعه بدین

طریق بهبود و افزایش یابد که در سال‌های اخیر از سوی وزارت بهداشت و درمان بسیار بر آن تأکید شده است. در زمینه تأمین خدمات اطلاعات سلامت می‌توان با مشارکت و همکاری وزارت بهداشت و درمان نسبت به آماده‌سازی و بهبود منابع اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی اقدام نمود. اما در کل، نتایج حاکی از این است که کتابخانه‌های عمومی برای فراهم آوری منابع و پاسخ‌گویی مناسب به نیاز اطلاعات سلامت کاربران، نیاز به برنامه‌ریزی، امکانات و تسهیلات بیشتر دارند.

در کنار بهبود و تجهیز منابع و خدمات اطلاعات سلامت کتابخانه‌های عمومی، بایستی کتابداران نیز از مهارت و آگاهی لازم جهت پاسخ‌گویی به این دسته از نیاز اطلاعاتی کاربران برخوردار باشند تا کاربر احساس رضایت و تجربه خوبی از استفاده منابع سلامت کتابخانه عمومی داشته باشد. پژوهش حاضر در ارزیابی مؤلفه‌های سطح آمادگی کتابداران نشان داد که آمادگی کتابدارن در سطح پایینی قرار دارند. یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های آلپیر و بیبل (Alpir & Bibel, 2004) گریس فلاهرتی (Grace Flaherty, 2009)، لاکنبیل و ایمورث (lukenbill & Immroth, 2009)، و لئو و پارک (Luo & Park, 2013) مطابقت دارد. البته کتابداران فارغ التحصیل در شاخه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در سطح آمادگی قابل قبولی قرار داشتند. در این زمینه، احتیاج به برگزاری دوره‌های آموزشی جهت بالا بردن آمادگی کتابداران در پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعات سلامت و به خدمت گرفتن فارغ‌التحصیلان کتابداری و اطلاع‌رسانی شاخه پزشکی در کتابخانه‌های عمومی است، تا کاربران اطلاعات سلامت به هنگام مراجعه به کتابخانه نتیجه مطلوب و رضایت‌بخشی دریافت نماید. بر این‌پایه، پیشنهاد می‌شود، نهاد کتابخانه‌های عمومی، کمیته گزینش منابع اطلاعات سلامت را با همکاری مراکز بهداشت و درمان تشکیل دهد تا اطلاعات سلامت مورد نیاز مردم به‌صورت مناسب تهیه و از طریق نهاد کتابخانه‌های عمومی در دسترس عموم قرار گیرد. همچنین به‌منظور توانمندسازی کتابداران، پیشنهاد می‌شود، نهاد کتابخانه‌های عمومی دوره‌های آشنایی با منابع اطلاعات سلامت، وب‌سایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی پزشکی را جز برنامه‌های اصلی خود قرار دهد تا کتابداران شناخت و آگاهی بیشتری نسبت به موضوعات بهداشت و سلامت داشته باشند. پیشنهاد می‌شود، کتابخانه‌های عمومی با همکاری و مشارکت مراکز بهداشت و درمان کارگاه‌های آموزشی و مراقبتی سلامت برای کاربران در حوزه پیشگیری و خودمراقبتی برگزار نمایند و در کنار آن از نمایشگاه کتاب با موضوع سلامت به‌منظور معرفی آثار مناسب به مردم استفاده نمایند. افزون‌براین، پیشنهاد می‌شود، نهاد کتابخانه‌های عمومی با همکاری وزارت بهداشت و درمان نسبت به تولید و تهیه منابع اطلاعات سلامت در قالب تفاهم‌نامه اقدام نماید تا بخشی از فرآیند اجرا طرح تحول نظام سلامت در قالب

پیشگیری و آموزش برای خودمراقبتی از این طریق اجرا شود. پیشنهاد می‌شود، در هر کتابخانه عمومی بخش خدمات اطلاعات سلامت راه‌اندازی شود و نسبت‌به افزایش آگاهی و توسعه سواد سلامت جامعه اقدام نماید. در پایان، پیشنهاد می‌شود، در هر شهرستان یک کتابخانه عمومی سلامت راه‌اندازی شود و نسبت به افزایش آگاهی و توسعه سواد سلامت جامعه اقدام نماید. همچنین با کتابخانه‌های عمومی آن شهرستان همکاری نزدیک داشته باشد.

فهرست منابع

امیدخدا، مریم و سپهر، فرشته (۱۳۸۷). نیازسنجی اطلاعاتی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران. *دانش‌شناسی*، ۱(۲)، ۱۷–۳۰

حصاری، ژیلا (۱۳۸۵). بررسی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه‌دار در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد. *پیام بهارستان*، ۶۶، ۱۱-۱۴.

خسروی، عبدالرسول، احمدزاده، خدیجه، و احمدزاده، زیبا (۱۳۹۳). *توسعه سواد سلامت*. بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی بوشهر.

شهمیرزادی، طیبه و فهیم‌نیا، فاطمه. (۱۳۸۸). بررسی وضعیت فراهم‌آوری و مجموعه‌سازی کتابخانه‌های عمومی کشور. *فصلنامه کتاب*، ۷۷، ۱۱۱-۱۳۶.

صیامیان، حسن، حسن‌زاده، محمد، نوشین‌فرد، فاطمه، و حریری، نجلا (۱۳۹۱). نیازهای اطلاعاتی کاربران با آسیب بینایی و نقش کتابخانه‌ها در تأمین آن‌ها: مرور نظام‌مند. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، ۲۵(۲)،۱۵۰-۱۶۵.

عبداللهی، نوراله (۱۳۸۲). خدمات و اهمیت کتابخانه‌های عمومی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۵۰ و ۵۱، ۱۵-۲۱.

زارع گاوگانی، وحیده، و عبداله‌زاده، پروین (۱۳۹۳). مروری بر نقش کتابخانه‌های دیجیتال در ارتقای سواد سلامت. *تصویر سلامت*، ۵(۲)، ۳۲-۳۶.

وحدانی، فاطمه؛ صنعت‌جو، اعظم و تجعفری، معصومه (۱۳۹۵). نیازسنجی اطلاعاتی بازنشستگان اداره آموزش و پرورش شهرستان بجنورد؛ پیش درآمدی بر طراحی خدمات برون کتابخانه‌ای. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲ (۱)، ۱۲۱-۱۴۰.

Alpir, K. M. Bibel, B. M. (2004). Meeting the Health Information Needs of Diverse Populations. LIBRARY TRENDS. 53 (2), 268–282.

Chang, Y.-K., Adiputra, K. D., & De Yang, L. (2013). Public Librarian's Readiness in Providing Health Related Information. *qualitative and quantitative methods in libraries*, *1*, 79-86.

Chobot, M. C. (2002). *The challenge of providing consumer health information services in public libraries*.

Gillaspy, M. L. (2000). Starting a consumer health information service in a public library. Public Library Quarterly, 2000, 18(3/4), 5-19.

Gillaspy, M. L. (2005). Factors Affecting the Provision of Consumer Health Information in Public Libraries: The Last Five Years.

Grace Flaherty, M.(2009). Outreach for Rural Public Library Staff: an Effective Means for consumer Health information Dissemination. IFLA.

Lukenbill, B., & Immroth, B. (2009). School and Public Youth Librarians as Health Information Gatekeepers: Research from the Lower Rio Grande Valley of Texas. *School Library Media Research, 12*.

Luo, L., & Park, V. T. (2013). Preparing public librarians for consumer health information service: A nationwide study. *Library & Information Science Research, 35*(4), 310-317. doi: http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2013.06.002

McDaniel, J., Babcock-ellis, A., & Hernandez, J. (2011). *Bridging health information services Gaps Through Community Outreach Programs at the Public Library*. Paper presented at the IFLA 2011, Puerto Rico.

Murray, S. (2008). Consumer Health Information Services in Public Libraries in Canada and the US. *Journal of the Canadian Health Libraries Association/Journal de l'Association des Bibliothèques de la Santé du Canada, 29*(4), 141-143.

Ta Park, V M. , luo, L. , & Rosidi, D. (2014). A qualitative examination about providers' perceptions and recommendations regarding the role of public librarians in addressing communities' health literacy. Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML), 3, 567 –582.